CATEGORIA GRAMATICALĂ PERSOANĂ. PERSOANA VERBALĂ: PERSONAL/IMPERSONAL

DE

ECATERINA TEODORESCU

Conceptul de persoană, care „a jucat în civilizația europeană un rol considerabil, mai întîi în teatru, apoi în drept, în teologie și în filozofie" [1], se întîlnește și în gramatică la pronume și verb, pentru unii lingviști și la substantiv: vocativul este considerat de persoana a II-a, celelalte cazuri de persoana a III-a.

„Ca noțiune gramaticală, persoană se cheamă orice obiect al vorbirii considerat din punctul de vedere al poziției lui față de vorbitor sau, altfel spus, după rolul pe care îl joacă în vorbire. Obiectul vorbirii se poate găsi față de vorbitor într-un întreit raport, și anume: poate fi vorbitorul însuși *(eu, noi)*, adică persoana I, poate fi cel căruia i se adresează vorba *(tu voi)*, — persoana a II-a; poate fi cineva despre care se vorbește *(el, ea, ei, ele)* — persoana a III-a" [2].

Aceste trei persoane le întîlnim și la verb, căci „Dacă verbul are «persoane» faptul se datorește pronumelui. Verbul nu face altceva decît să-și adapteze forma la aceea exprimată prin pronume" [3].

Cum, însă, verbul își are specificul său, persoana verbală se cere în mod special discutată.

În gramatica tradițională persoana verbală este definită uneori în termeni sintactici și anume drept categoria care indică raportul verbului față de „«persoana» vorbirii, adică față de subiectul acțiunii sau

[1] Viggo Brøndal, *Essais de linguistique générale*, Copenhaga, 1943, p. 98.
[2] Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1954, p. 383—384.
[3] *Ibidem*, p. 254.

față de agentul unei stări" [4], alteori în termeni morfologici, ca „forma pe care o ia verbul pentru a arăta că acțiunea este făcută de cel care vorbește (pers. I), de cel cu care vorbește (pers. a II-a) sau de altcineva în afară de cei doi vorbitori (pers. a III-a)" [5] sau chiar ca „desinența care marchează acțiunea după cum ea este efectuată de cel care vorbește, de cel cu care se vorbește sau de cel despre care se vorbește" [6].

Definițiile nu sînt întîmplătoare, deoarece „persoana" este, la origine, o categorie a predicativității, iar nu a verbului [7] și de aceea ea este în același timp atît o problemă de formă cît și una de conținut, deci atît morfologică cît și sintactică. „Raportarea enunțării la un anumit segment de timp, modalitatea ei definită precum și raportarea la una din persoanele gramaticale sînt proprii oricărei predicații... În afara acestor categorii predicativitatea nu poate fi realizată. Dar pentru că în limbile noastre verbul (mai precis: formele lui personale) s-a specializat de demult în calitate de exponent de bază al predicativității, și aceste categorii, inițial predicative (timpul, modalitatea, persoana), parcă s-ar contopi cu formele personale — «s-au morfologizat»" [8].

Întrucît, însă, forma paradigmei verbale care ocupă poziția a III-a „este acea formă de conjugare prin care se numește «persoana» gramaticală care nu participă la actul vorbirii" [9], ea este considerată de unii lingviști ca o non-persoană, ca *impersonală*.

Teoria persoanei a III-a ca non-persoană este susținută, după informația pe care o avem, de Jakobson [10], Brøndal [11], Benveniste [12] și Isačenko [13].

Ocupîndu-se de categoriile gramaticale ale verbului rus, R. Jakobson atrage atenția asupra faptului că, în vederea definirii categoriilor verbale, se impune să delimităm „enunțarea în sine" de „protagoniștii

---

[4] S. P. Obnorski, Образование форм 3-го лица , apud E. M. Galkina-Fedoruk, Безличные предложения в современном русском языке, Moscova, 1958, p. 123—124.

[5] *Gramatica limbii române*, Editura Academiei R.S.R., București, 1963, vol. I, p. 243.

[6] Pierre Guiraud, *La syntaxe du français*, Paris, 1962, p. 8.

[7] „...raportarea la subiectul propoziției a luat forma persoanei gramaticale exprimată prin forma verbală". (Isačenko, Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким. Морфология. Часть вторая. Bratislava, 1960, p. 20).

[8] Isačenko, *op. cit.*, p. 19—20.

[9] *Ibidem*, p. 408.

[10] *Essais de linguistique générale*, (Paris), 1966, p. 181—185.

[11] *Op. cit.*

[12] *Structure des relations de personne dans le verbe*, în BSL , 1946, t. 43.

[13] *Op. cit.*, p. 19—20; 407—409 și Бинарность, привативные оппозиции и грамматические значения, în „Вопросы языкознания", 1963, 2. Teoria este însă mai veche, ea se întîlnește și la unii lingviști ruși. Vezi pentru aceasta E. M. Galkina-Fedoruk, *op. cit.*, p. 103. La noi teoria respectivă a fost împărtășită de Iorgu Iordan, Valeria Guțu-Romalo, Alexandru Niculescu în *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, 1967.

săi". „În consecință trebuie distinse patru rubrici: un eveniment narat (narrated event) sau procesul enunțat (C^e), un act al vorbirii sau procesul enunțării (C^a), un protagonist al procesului enunțat (T^e) și un protagonist al procesului enunțării (T^a)" [14].

În baza acestei distincții persoana verbală este definită drept categoria care „caracterizează protagoniștii procesului enunțat în raport cu protagoniștii procesului enunțării" [15]. Persoana a III-a rămîne astfel în afara acestui raport și este considerată *impersonală*. „Persoană: a) personal (semnalînd că $T^e = T^a$)/impersonal" [16].

Teoria persoanei a III-a ca non-persoană este discutată pe larg și de Emile Benveniste, care i-a acordat o atenție specială.

„În toate limbile care posedă un verb — afirmă Benveniste — formele conjugării se clasifică după referința lor la persoană, enumerarea persoanelor constituind propriu-zis conjugarea... Această clasificare este în mod notoriu moștenită din gramatica greacă, unde formele verbale flexionate constituie πρόσωπα, persoane, «figurații» sub care se realizează noțiunea verbală...

Așa cum a fost elaborată de greci pentru descrierea limbii lor, această clasificare este încă admisă nu numai ca verificată pentru toate limbile dotate cu un verb, dar ca naturală și înscrisă în ordinea lucrurilor" [17].

Terminologia tradițională, după care formele verbale prevăzute cu desinențe personale sînt numite după poziția, după succesiunea lor în paradigmă, persoana I, persoana a II-a, persoana a III-a, este, după Benveniste, nesemnificativă. „Aceste denumiri nu ne lămuresc nici asupra necesității categoriei, nici asupra conținutului pe care ea îl implică, nici asupra relațiilor care grupează diferitele persoane" [18].

Termenii întîlniți în gramaticile arabe, prin care persoana a III-a este numită *al yaibu* „acel care este absent", dezvăluie, după dînsul, diferența dintre cele trei persoane: „O teorie lingvistică a persoanei verbale nu poate să se constituie decît pe baza opozițiilor care diferențiază persoanele" [19].

Întrucît persoanele I și a II-a sînt polare, reversibile și unice [20], implicînd totodată persoana, pe cînd persoana a III-a este considerată ca fiind în afara acestui raport și poate fi „o infinitate de subiecte sau

[14] Jakobson, *op. cit.*, p. 181.
[15] *Ibidem*, p. 182.
[16] *Ibidem*, p. 185.
[17] Benveniste, *art. cit.*, p. 1.
[18] *Ibidem*, p. 2.
[19] *Ibidem*, p. 4.
[20] Între cele două persoane se stabilește un raport mutual, orice „tu" este desemnat de „eu" și nu poate fi conceput decît pornind de la „eu", orice „eu" apare în raport cu „tu". Orice „eu" devine un „tu" și invers, în vorbirea celuilalt, ambele persoane indicînd de fiecare dată o anumită persoană.

nici unul" [21], Benveniste conchide că persoana a III-a nu este „o persoană", că ea „nu indică decît invariantul inerent oricărei forme a unei conjugări" [22].

Această formă verbală se foloseşte, după E. Benveniste, ori de cîte ori nu este indicată persoana [23] şi nu numai în cazul verbelor care au un agent, ci şi în cel al verbelor „aşa-numite impersonale".

În sprijinul tezei sale, E. Benveniste invocă „absenţa oricărui pronume de persoana a III-a" [24], precum şi lipsa morfemelor persoanale la forma verbală care ocupă poziţia a treia în cele mai multe dintre limbile lumii.

În turcă, pentru care se dau formele de prezent şi perfect definit ale verbului *a iubi* (1 *sev-iyor-um*; 2 *sev-iyor-sun*; 3 *sev-yor*; 1 *sev-di-m*; 2 *sev-di-n*; 3 *sev-di*), în ostiacă, pentru care se citează flexiunea *eutlem, eutlen, eutl*, în maghiară şi în alte limbi, persoana a III-a a verbului e nemarcată [25]; în abhază şi în cercheză, în aceasta din urmă în special, ea cunoaşte „un număr mare de indici", spre deosebire de persoanele I şi a II-a ale căror morfeme sînt „constante" şi „regulate".

Deosebirea dintre persoana a III-a şi celelalte două persoane este susţinută de E. Benveniste şi cu cazul invers, din engleză, în care persoana a III-a este singura marcată: (he) *loves*, dar *(I, you, we, they) love* [26].

Paradigmele „cu trei persoane simetrice" din indoeuropeană sînt considerate, în consecinţă, „o anomalie", create totodată din raţiuni de simetrie.

Teoria persoanei a III-a ca non-persoană ne pune în faţa unor probleme pe cît de intersante, tot pe atît de complicate.

Dacă analizăm formele verbale personale în raport unele cu altele, este evident că forma verbală care ocupă poziţia a treia se defineşte negativ faţă de primele două persoane. Ea reprezintă, cum s-a mai spus, forma prin care este indicată „persoana" gramaticală care nu participă la dialog [27]. Consecinţa acestei „semantici pur negative" [28] este

---

[21] Benveniste, *art. cit.*, p. 6.

[22] *Ibidem*, p. 4.

[23] Pentru poziţia noastră faţă de unele din afirmaţiile lui Benveniste, faţă de teoria persoanei a III-a ca non-persoană, impersonală, lipsită de sens personal în general, să se vadă discuţia pe care o vom face în continuare.

[24] Benveniste, *art. cit.*, p. 4.

[25] Sînt însă şi situaţii cînd persoana I nu e marcată. Verbele de conjugarea a II-a, a III-a şi a IV-a, exceptînd cîteva cazuri, au, în limba română, persoana I identică cu persoana a III-a, ambele nemarcate: eu *trec*, ei *trec*; eu *cer*, ei *cer*; eu *vin*, ei *vin*.

[26] Exemplul autorului.

[27] Teoretic absentă, practic poate fi şi prezentă, indicînd un participant indirect la convorbire.

[28] Cf. Isačenko, Грамматический строі, p. 408.

mobilitatea ei sintactică : această formă verbală se poate folosi nu numai cu subiect personal : *El (ea, copilul, elevul* etc.) învaţă, ci şi cu subiect nepersonal : *Maşina* calculează sau chiar fără subiect : *Sună la intrare, Bate la geam.*

Dat fiind totuşi că persoana a III-a intră, la majoritatea verbelor, în raport cu persoana I şi a II-a, denotă că ele au şi o valoare comună ; această valoare constă în faptul că toate aceste forme verbale finite, numite „persoane", referă activitatea, starea sau existenţa fiinţelor umane, de unde şi capacitatea de a primi „un subiect din clasa animatelor persoane" : [29] *eu, tu, el.* În felul acesta „referenţii se prezintă nu cu două persoane, ci cu trei. Că *eu* şi *tu* nu pot să se refere decît la fiinţe umane şi nu la lucruri, n-are nici o importanţă pentru funcţionarea codului" [30]. În limba română ca şi în latină, pronumele personal cu rol de subiect nu însoţeşte în conjugare forma verbală, nu este, cu alte cuvinte, ca în franceză de pildă, un morfem de persoană [31], deoarece în limba română, ca şi în latină, „desinenţele verbale arată despre care persoană („eu", „tu" sau „el") e vorba" [32].

Revenind cu aceasta la unele din afirmaţiile lui Benveniste, am vrea să subliniem că ne apare prea categorică aserţiunea că flexiunea „cu trei persoane simetrice" reprezintă „o anomalie". Dimpotrivă, „ea este cea mai naturală a verbului şi cea mai obişnuită" [33]. E greu de acceptat şi afirmaţia că forma verbală numită persoană a III-a se foloseşte ori de cîte ori nu este indicată persoana, precum şi ideea inexistenţei unui pronume de persoana a III-a, implicaţie imediată a faptului că forma verbală care ocupă poziţia a treia „are ca funcţie de a exprima non-persoana" [34]. Din moment ce demonstrativul *ille*, din care s-a născut pronumele de persoana a III-a, s-a înscris, în anumite condiţii sintactice, anume atunci cînd „preceda ca subiect forma verbală, în sistemul de opoziţii al pronumelor personale, *eu, tu* (eu învăţ, el se plimbă ; tu munceşti, el vegetează), el este, ca şi acestea, pronume personal.

Nu este, însă, mai puţin adevărat că, în virtutea originii sale, acest pronume, spre deosebire de *eu* şi *tu*, are capacitatea de a se substitui,

---

[29] Jean Dubois, *Grammaire structurale du français : nom et pronom*, Paris, 1965, p. 105.

[30] *Ibidem*, p. 105.

[31] Persoana gramaticală se exprimă în diferitele limbi în mod deosebit : prin procedee sintetice, deci prin desinenţe (în latină şi în română, de pildă), analitice, prin pronumele personale (în franceză şi în portugheza din Brazilia, în care, e vorba numai de a doua, forma verbală nu are nici o desinenţă ; cf. Bernard Pottier, *Systématique des éléments de relation*, Paris, 1962, p. 77. n. 192), sintetice şi analitice, prin pronume şi desinenţe (în germană).

[32] Sextil Puşcariu, *Limba română*, Bucureşti, 1940, p. 152.

[33] Antoine Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*, Paris, 1926, p. 176.

[34] Benveniste, *art. cit.*, p. 4.

în construcția subiect + predicat „oricărui nume de lucru sau de ființă, de a desemna indirect, cu ajutorul unui substantiv deja enunțat sau prezent în mintea vorbitorului, orice noțiune ca un vas în care se poate pune orice fel de conținut" [35]. Dar și așa „pronumele *el* este totdeauna interpretat ca un animat în propozițiile neterminate care ar putea să fie ambigue, *(Il prend)*, chiar și în cazul cînd verbul poate să aibă un subiect inanimat *(Le ciment a bien pris)*" [36]. La nivelul formelor însă, la nivelul cuvîntului, al „sintagmei interne" [37], „implicite", la primul nivel sintagmatic [38], forme verbale ca *presupune, spune, crede, dorește, vrea* etc., etc. au, ca și formele de persoana I și a II-a, cu care sînt asociate, sens personal. Formele : *învăț, înveți, învață* etc. exprimă implicit ceea ce explicit se exprimă prin *eu învăț, tu înveți, el (ea) învață* etc. Subiectul virtual al persoanei a III-a a unui verb personal este, așadar, ca și în cazul primelor două forme verbale, tot un pronume personal [39], fapt care și explică de ce, exceptînd cazurile de insistență asupra persoanei sau de opoziție între acțiuni diferite efectuate de persoane deosebite [40] el rămîne și în propoziție neexprimat.

Paradigma verbului personal este, așadar, strîns legată de paradigma pronumelui personal, mai exact de nominativul acestuia, între paradigme și sintagme existînd, cum am mai arătat, „strînse dependențe, o paradigmă fiind constituită din relațiile sintagmatice posibile dintre ea și alte paradigme din același sistem lingvistic" [41].

---

[35] Iorgu Iordan, *Introducere în lingvistica romanică*, curs ținut la Facultatea de filologie a Universității „C. I. Parhon", 1957, p. 573.

[36] Joan Dubois, *Grammaire structurale du français : le verbe*, Paris, 1967, p. 27.

[37] Cf. Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Paris, 1964, p. 187. „Sintagmei interne" îi este opusă „sintagma externă", constituită din două cuvinte cu sens noțional.

[38] După Saussure flexiunea este „și ceva sintagmatic" ; ideea e îmbrățișată de unii lingviști, de pildă de Guiraud, care nu concepe morfologia în mod tradițional, ca „un inventar de forme ale cuvîntului", ci ca „o sintaxă a cuvîntului. Sintaxă de un tip particular, e adevărat, și, într-o oarecare măsură, distinctă de sintaxa frazei ; pot fi ele separate ? Nu cred și eu n-am făcut-o". *(op. cit.*, p. 8). Pe această poziție ne situăm și noi.

Între primul și cel de al doilea nivel sintagmatic există neîndoielnic corespondențe, dar paralelismul nu este perfect. Pe terenul propoziției chiar persoana a II-a, ca să ne limităm la un singur exemplu, poate intra „într-o varietate de «impersonal»". (Benveniste, *art. cit.*, p. 8). Este vorba de binecunoscutul caz al persoanei a II-a cu subiect general și nedeterminat : „Cînd vezi piatra ce nu simte nici durerea și nici mila / De ai inimă și minte — *ferì* în lături, e Dalila!" (Eminescu, *Opere*, I, București, 1939, p. 164).

[39] Deși persoană non-conlocutoare, a III-a deci, este considerat și „«altul» («alta») sau nehotărîtul «cineva» («oarecine», «vreunul», «cutare» etc.)". (Pușcariu, *op. cit.*, p. 150 ; vezi și Iordan, *LRC*, p. 308), totuși numai pronumele *el, ea, ei, ele* se înscriu în paradigma pronumelui personal.

[40] Eu desenez, tu cînți ; eu adun, iar el risipește.

[41] I. Coteanu, *Principalele aspecte ale structuralismului contemporan*, în *Elemente de lingvistică structurală*, București, 1967, p. 30.

Așa stînd lucrurile, noi am optat pentru definiția tradițională a persoanei verbale, definiție întîlnită curent în gramatici, dar am considerat necesar să-i aducem o completare. *Prin persoană la verb înțelegem forma*[42] *pe care o ia acesta pentru a indica protagoniștii procesului enunțat sau, cînd verbul are formă pasivă, „pacienții" săi în raport cu vorbitorul.* Modificarea formei se realizează cu concursul unui flexiv, al unei desinențe care se atașează radicalului verbal: *sper, speri, speră, sperăm, sperați, speră*; *sînt lăudat, ești lăudat, este lăudat, sîntem lăudați, sînteți lăudați, sînt lăudați.*

În urma acestei modificări, „reprezentării fonologice" i se asociază „o reprezentare sintactico-semantică"[43]. Primele două forme verbale indică acțiunea, starea etc. participanților la dialog (pers. I și a II-a), a treia formă verbală, activitatea, starea etc. non-conllocutorilor (pers. a III-a).

Verbelor personale care, în sistemul nostru verbal și nu numai în el, reprezintă imensa majoritate[44], li se opune un număr redus de verbe[45], care nu au decît o singură formă flexionară: *plouă, ninge*, etc.; *trebuie, se cuvine, se întîmplă* etc.; *latră, nechează, înfrunzește* etc. În baza acestei caracteristici ele sînt denumite uneori *unipersonale.*

Dacă avem în vedere exclusiv particularitățile de ordin flexionar, numărul de membri ai flexiunii, numărul „persoanelor" verbale[46], nu și valorile implicate de formele flexionare, verbele pot fi și sînt clasificate uneori în *tripersonale*[47] și *unipersonale.* Dacă ținem însă cont de faptul că lumea formelor semnifică întotdeauna ceva[48], că formele nu sînt „învelișuri goale", verbelor personale, care cunosc flexiune după persoană în raport cu ideea „eu", „tu" și „el", le vom opune impersonalele, deci verbele care nu realizează opoziția cu primele două persoane (implicit nu admit un subiect „personal"), decît dacă sînt folosite în vorbire (în text) cu sens figurat. Se înscriu în această

---

[42] Persoana la verb nu este decît rezultatul unui acord formal. Să se vadă discuția de la p. 1.

[43] E. Vasiliu, Sanda Golopenția-Eretescu, *Sintaxa transformațională a limbii române*, București, 1969, p. 29.

[44] Numărul lor este de ordinul miilor, în limba română aproximativ 6000. Cf. Gr. Moisil, *Probleme puse de traducerea automată. Conjugarea verbelor în limba română scrisă*, în SCL, XI, 1960, nr. 1.

[45] După o statistică aproximativă, efectuată de noi, cam 160.

[46] Orice radical verbal marcat cu o desinență, fie ea și desinența Ø, (morfem care îi asigură verbului funcția de predicat în propoziție) este, din punct de vedere formal, o persoană verbală, nu orice formă verbală marcată astfel implică însă aceleași valori. Indicațiile date de flexiune nu sînt, așadar, la toate formele aceleași.

[47] Cf. J. Damourette și Edouard Pichon, *Essai de grammaire de la langue française*, t. IV, Paris, 1934, p. 464, și Fedoruk, *op. cit.*, p. 124.

[48] Avem, evident, în vedere *conținutul categorial* și nu *denotativ*, deci „Trăsăturile semantice cărora le corespund forme sintactice diferite". Sorin Stati, *Teorie și metodă în sintaxă*, București, 1967, p. 147.

categorie atît verbe ca *plouă, tună, fulgeră* [49], cît şi verbe ca *trebuie* [50], *se cuvine, se întîmplă* [51] şi altele de acest tip.

Exprimînd fenomene cosmice sau necesitatea, hazardul, în mod fatal verbele respective nu pot implica valoarea despre care vorbim. Toate aceste forme verbale ne dau indicaţii doar cu privire la modul şi timpul unei acţiuni, nu însă şi cu privire la existenţa unui protagonist al ei, privit „din punctul de vedere al persoanei gramaticale" [52].

Consecinţa imediată a acestui fapt în planul expresiei este lipsa unui subiect de la care să plece ideea verbală; subiectul ca punct de plecare a acţiunii lipseşte [53].

Verbe ca *trebuie, se cuvine, se întîmplă,* necesită o completare [54], dar la nivelul formelor nu avem o reprezentare sintactico-semantică determinată.

Nu pot fi însă repartizate la impersonale, deşi nu intră nici ele în raport de opoziţie cu primele două persoane verbale şi ca atare nu pot implica o relaţie cu „eu", „tu", „el", verbele care exprimă acţiuni, procese ale unor animale, plante, eventual obiecte *(latră, nechează, se ouă; înfrunzeşte, îmboboceşte, germinează; curge, derapează* etc.) [55],

---

[49] Întrebuinţat personal în:

„Mă fulgeri (mă fulgeră) cu privirea" (apud Iordan, Guţu-Romalo, Niculescu, *op. cit.*, p. 180—181).

[50] În limba familiară a intelectualilor din secolul trecut, acest verb se întîlneşte conjugat şi ca verb personal:

„Tînăr fiind, *aş trebui* să fiu îndrăgit de viaţă". (Eminescu, *Proza literară*, E.P.L., 1964, p. 10).

Pentru diferitele întrebuinţări ale acestui verb vezi Iorgu Iordan, *Limba română actuală*, Iaşi, 1943, p. 147—150, 350—351 şi Gh. N. Dragomirescu, *Auxiliarele modale*, în LL, 7, Bucureşti, 1963, p. 244—246.

[51] Personal în enunţuri ca:

M-am întîmplat acolo cînd... =Eram de faţă cînd...

[52] Iordan, LRC. p. 56.

[53] Se admite, în general, că „valoarea de subiect rezultă din întîlnirea în acelaşi element a unei structuri gramaticale, a «temei», a punctului de plecare a procesului şi a absolutului". (Serge Karčevski, *L'idée du procès dans la langue russe*, în „Cahiers Ferdinand de Saussure", Geneva, 1956, p. 30). Funcţia de subiect se caracterizează formal şi prin poziţia sa, de aici şi posibilitatea definirii diatezelor prin „direcţia de desfăşurare" a acţiunii. Cf. Georges Galichet, *Méthodologie grammaticale. Étude psychologique des structures*, Paris, 1953, p. 93—94; Pottier, *op. cit.*, p. 69—70; Puşcariu, *op. cit.*, p. 152.

[54] Complinirea este, de regulă, verbală:

Trebuie *să luptăm.*

Se cuvine *să ascultăm de cei mai mari.*

Se întîmplă *să uit şi eu.*

Paradigma lor nu implică, prin urmare, o relaţie cu o paradigmă din acelaşi sistem (paradigma conjugării + nominativul pronumelui sau numelui), ci cu o formă verbală marcată printr-o conjuncţie. Pentru eventualele lor întrebuinţări cu numele să se vadă discuţia pe care o vom face mai tîrziu în cursul acestei expuneri.

[55] Sistemul limbii române, şi nu numai el, permite flexiunea personală a acestor verbe, dar, din motive lesne de înţeles, ele se folosesc numai la persoana a III-a.

deoarece aceste forme verbale ne dau indicații privitoare la existența unui protagonist, autor, a unui subiect în accepția semantică a termenului [56], ca și verbul cu flexiune trimembră.

Noțiunea de protagonist ne trimite la planul realului [57], plan în care există ființe active, obiecte (care pot fi imaginate ca acționînd), circumstanțe etc., reflectate toate atît în planul logic cît și în cel al expresiei. În planul expresiei acestei valori îi corespunde, în acest caz, un substantiv din categoria animatelor non-persoană sau a inanimatelor [58], valoare care la nivel paradigmatic este conținută virtual în verb. „Forma *volat* își este suficientă ei înseși și, deși nepersonală, include noțiunea gramaticală de subiect" [59]. Imediat ce enunțăm acțiuni ca *latră, nechează, se ouă* sau altele de acest gen, avem o reprezentare sintactico-semantică, deoarece „un singur gen de ființe" [60], un singur gen de obiecte pot „îndeplini mișcarea exprimată de aceste verbe" [61]. Paradigma verbelor respective (înscrise de unii lingviști între cele două categorii polare și numite convențional unipersonale) implică, așadar, relația cu nominativul numelui.

Clasificarea tripartită a verbelor [62] nu se aplică însă și propozițiilor. La cel de al doilea nivel sintagmatic, unde se stabilesc raporturi între cuvinte, unde există „specificare și extensiune în afara cuvîntului și a categoriilor sale interne" [63], orice construcție în care există subiecte cu formă gramaticală determinată, pronume sau substantive în nominativ, care impun conduita verbului, este considerată „personală",

Cu sens figurat pot fi folosite și la celelalte persoane, caz în care, automat, au subiect „personal":

Ai îmbobocit de cînd nu te-am văzut!

Un verb ca *a derapa* poate fi folosit și cu sens propriu ca personal:

Am derapat.

Organizarea paradigmatică și sintagmatică a verbelor nu este, prin urmare, străină de sensul lexical, ci, dimpotrivă, e regizată adesea de el. „Interpenetrația morfologiei, sintaxei și lexicologiei" (Saussure, *op. cit.*, p. 187) este incontestabilă.

[56] Pentru definiția semantică a subiectului să se vadă discuția în continuare.

[57] Categoriile sintactice „au caracter real" (Stati, *op. cit.*, p. 43).

[58] Cuvintele care le exprimă ocupă golul din stînga verbului, deci golul care reprezintă poziția subiectului personal. E vorba, evident, de topica firească, gramaticală și nu de cea afectivă, inversă. Construcția propozițiilor cu astfel de predicate este identică cu cea a construcțiilor cu predicat „personal".

[59] Benveniste, *art. cit.*, p. 7.

[60] N. I. Barbu, *Sintaxa limbii latine*, București, 1946, p. 109.

[61] *Ibidem.*

[62] Clasificare care are o bază profundă în realitatea reflectată în gîndire, realitate despre care vorbim. Cf. Iordan, *LRC*, p. 422—423; Idem, *Introducere*, p. 591—592; Barbu, *op. cit.*, p. 109 și Dubois, *Le verbe*, p. 187. Și Sextil Pușcariu (*op. cit.*, p. 154) clasifică verbele în trei clase, dar el cuprinde în categoria unipersonalelor locuțiuni verbale și verbe ca: „mi-e sete", „mi-e dor", „mi-e scîrbă", „mi se pare", „trebuie", „se cuvine", „face".

[63] Guiraud, *op. cit.*, p. 18.

în baza faptului că raportul dintre persoană și verb[64] este egal cu raportul dintre subiect și predicat, iar cele opuse lor, „impersonale". Comp. :

Eu învăț.
Tu înveți.
El (ea) învață.
Elevul scrie.
Lampa fumegă.
Mașina derapează,

cu

Plouă.
Se întunecă.
Mi s-a urît.
Mă doare în gît.
Îmi place de tine.

Nu se înscriu, evident, în categoria celor din urmă, propozițiile cu subiect pronominal neexprimat (Scriu. Citești? Se plimbă.), căci este știut că în limba română verbul se folosește fără pronumele personal subiect[65]. Neexprimarea subiectului pronominal personal se explică prin faptul că „verbul (predicativ sau copulativ al) propoziției arată, prin desinența lui, despre cine sau despre ce se spune ceva în propoziție. Așadar, aspectul morfologic al verbului este suficient pentru a indica nu numai modul, timpul etc., ci și persoana (adică subiectul) care săvîrșește acțiunea respectivă sau căruia i se „atribuie" sub forma unui „nume" (substantiv, adjectiv etc.) și cu ajutorul copulei o anumită caracteristică" [66].

Întrucît la cel de al doilea nivel sintagmatic analizăm propoziția și categoriile ei, constituenții centrali, subiectul și predicatul, se definesc, ca orice categorie de acest fel — anume sintactică — în primul rînd funcțional, așadar ca un raport explicit între cuvinte sau, mai exact, „între noțiunile pe care ele le reprezintă" [67]. Specificul raportului respectiv constă, spre deosebire de alte raporturi sintactice, de pildă spre deosebire de raportul atributiv sau completiv, în caracterul său complementar, deci în faptul că subiectul și predicatul se definesc unul prin celălalt. În cadrul acestui raport este subiect partea de propoziție despre care se spune ceva prin predicat, iar predicat partea de propo-

[64] Valoarea persoană „conține implicit valoarea subiect" (Isačenko, **Бинарность**, p. 49), dar cînd între termenul care indică persoana și desinența verbală nu există concordanță, construcția nu are *formă* personală *(îmi, îți, îi* etc. place de pildă). Să se vadă cu privire la această chestiune discuția de la p. 67 a acestui articol.

[65] Excepînd cazul cînd vrem să exprimăm opoziția între persoane sau între acțiuni diferite, efectuate de persoane distincte.

[66] Iordan, *LRC*, p. 572 (pentru întreaga problemă, p. 571—577).

[67] Galichet, *Méthodologie*, p. 75.

ziție care spune ceva despre subiect. Din punct de vedere formal raportul respectiv se carcterizează prin marca de caz a pronumelui sau a substantivului, prin caracterul marcat al verbului predicat. Raportul subiect-predicat se caracterizează formal și printr-o marcă poziționlă, prin topica relativă: subiect-predicat. Deși în limba română topica este liberă, datorită unei flexiuni în general bine marcate, totuși subiectul precedă, de regulă, în propozițiile enunțiative predicatul [68].

Termenii raportului în discuție pot fi caracterizați și semantic, căci „noțiunile de agent și de subiect, de proces și de predicat pot să acopere aceeași realitate lingvistică" [69]. Limitată prin definiția funcțională, definiția semantică a subiectului și a predicatului nu poate fi totuși anulată, deoarece raporturile funcționale nu sînt „absolut independente de valorile semantice. Nu numai că acestea le servesc ca suport, dar ele le condiționează în mod secret, tot așa după cum ele sînt condiționate, la rîndul lor, de ele... Subiectul vorbitor ține simultan firele unui dublu lanț: lanțul raporturilor semantice și lanțul raporturilor sintactice" [70]

Deși definiția semantică a subiectului este susceptibilă de unele critici [71] (convine în mod propriu numai verbelor de acțiune, concepe subiectul numai ca activ, noțiunea de protagonist se exprimă și prin alte categorii sintactice, de pildă prin complementul de agent [72]), ea își are totuși legitimarea ei: ideea de acțiune, de proces, în general, este legată indisolubil de protagonistul sau autorul ei [73].

În enunțuri cu subiecte determinate de tipul:

Copiii se joacă.

Ploaia bate în geam,

subiectul se caracterizează nu numai prin raportul de inerență față de predicat, prin marca de caz și de poziție, ci și prin caracteristica seman-

[68] În propozițiile interogative *(Vine tata?)* și în enunțiativele afective *(Ulultor de repede mai trece timpul!)* topica predicat-subiect e topica obișnuită. Aceste situații ca și cele cîteva cazuri speciale în care subiectul urmează de regulă predicatul: *Mă doare mîna, Mă dor mîinile, Mă ustură ochii* (numai dacă vrem să exprimăm o opoziție topica se schimbă: *Mîna* (se subînțelege *nu altceva*) *mă doare)* nu infirmă regula generală cu privire la topica subiect-predicat.

[69] Dubois, *Le verbe*, p. 17.

[70] Georges Galichet, *Essai de grammaire psychologique du français moderne*, Paris, 1950, p. 75.

[71] Pentru critica definiției semantice a subiectului vezi și Kallin Hjalmar, *Etude sur l'expression syntactique du rapport d'agent dans les langues romanes*, Paris (1923), p. 8, și Galichet, *Méthodologie*, p. 75. unde se face totodată și critica definiției formale.

[72] Complementul de agent apare totuși pe lîngă pasiv, pe cînd nominativul protagonistului, pe lîngă activ.

[73] De altfel dacă prin protagonist, termen pe care noi îl preferăm sinonimului său autor, înțelegem persoana (și tot ceea ce poate fi asimilat acesteia) care efectuează o acțiune, care se află într-o stare, într-un proces etc. sau posedă o însușire ori o caracteristică, termenul poate fi folosit atît pentru subiectul verbelor de acțiune *(scriu, scrii, scrie* etc.), cît și pentru cel al verbelor de stare *(bolesc, bolești, bolește* etc.) sau al verbelor care exprimă alte idei verbale decît cele fundamentale *(primesc, primești, primește* etc.; *cred, crezi, crede* etc.; *intenționez, intenționezi, intenționează* etc.).

tică despre care vorbeam: el indică protagonistul acțiunii exprimate de verb. Cînd protagonistul acțiunii nu există sau este nedeterminat, verbul sau construcția are totdeauna sens nedefinit, impersonal: *plouă, se întîmplă, se spune* etc. Se înscriu în această categorie și verbele care au rol de predicat în regenta subiectivei conjuncționale. Predicate ca *trebuie* (să..), *se cade* (să...), *se cuvine* (să...), *se întîmplă* (să...), (nu) *importă*[74] (că...) pot fi comparate cu cele de tipul *plouă*, căci acțiunea (concepută în sens larg) are loc fără ca nimeni și nimic să participe; în ambele situații gîndirea „pleacă de la ideea actului și nu a subiectului care o face"[75], de aici și identitatea construcțiilor: ambele enunțuri încep cu predicatul. Caracteristica exprimării impersonale constă tocmai în lipsa unui subiect de la care să plece ideea verbală, acel „initium" despre care au vorbit gramaticii latini, exprimat prin pronume sau nume în nominativ care stau în directă legătură cu verbul.

Din punctul de vedere al formei și al conținutului între verbele *trebuie, se cade, se întîmplă* și cele de tipul *plouă* nu există nici o deosebire. Dar, în timp ce propozițiile al căror predicat este un verb din categoria celor ce denumesc fenomene cosmice sînt niște propoziții fără gol[76], avalente[77], propoziții autosemantice[78], suficiente[79], propozițiile al căror predicat este *trebuie, se cade, se cuvine, se întîmplă*, (nu) *importă*[80], fiind sinsemantice[81], insuficiente, au nevoie de o complinire care să acopere golul existent în jurul lor și, întrucît sînt intranzitive, ele nu au, nu pot avea decît un singur gol. Dacă, însă, verbele personale intranzitive au acest gol „înainte, umplut de nominativ"[82], golul de lîngă *trebuie, se cade* și celelalte verbe citate imediat mai înainte, se află în urma lor și este complinit, de regulă, cu o formă verbală la conjunctiv sau, ca în cazul lui *importă*, de pildă, la indicativ. Complinirea o dată efectuată, între cele două forme verbale se stabi-

[74] *A importa* „a aduce în țară produse străine" este un alt cuvînt și este un verb personal (*import, importi, importă* etc.).

[75] F. Brunot, *La pensée et la langue*, Paris, 1922, p. 283.

[76] Cf. Pușcariu, *op.cit.*, p. 154—155.

[77] Cf. Lucien Tesnière, *Eléments de syntaxe structurale*, Paris, 1959, p. 239.

[78] Cf. Sorin Stati, *Dependența semantică a propozițiilor și rolul lor sintactic*, în SG II, 1957.

[79] Cf. Al. Graur, *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale*, în SG I, 1956.

[80] Cu acest sens verbul se folosește mai ales la forma negativă.

[81] Opoziția stabilită de noi aici între impersonalele autosemantice, suficiente și cele sinsemantice, insuficiente, reproduce, în alți termeni, distincția făcută de K. Brugmann între impersonalele libere de tipul „es regnet", „pluit", „es hungert mich" și cele legate, complinite cu un infinitiv sau cu o propoziție subiectivă, cum sînt: *„accidit*, ut..." ; *„es scheint dass..."* ; *„il plait que..."* ; *„il est profitable que..."* ; *„il a été dit que..."* ; *„il se manifeste que"...".* (Să se vadă Karl Brugmann, *Der Ursprung des Scheinsubjekts es' in den germanischen und den romanischen Sprachen*, în Berichte über die Verhandlungen der Königl. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig, Philologisch-historische Klasse, 69. Band, 1917, Heft 5, p. 17, 18 și 50).

[82] Pușcariu, *op. cit.*, p. 151.

leşte un raport intim în cadrul căruia secvenţa răspunde ca subiect faţă de verbul regent.

Unii lingvişti îi retrag lui *trebuie*, nu însă şi sinonimelor sale *(se cuvine, se cade, se impune, e bine, e necesar)*, predicativitatea, considerîndu-l în astfel de situaţii sau cînd e urmat de infinitiv ori de supin un auxiliar (semiauxiliar) de mod inseparabil în analiză de verbul care urmează [83].

Atît timp cît între cele două verbe poate fi conceput un raport, marcat lingvistic prin intonaţie predicativă cît şi prin pauză :

„Hotărîrea lui Ionescu e bună *dar ar trebui* să nu uiţi, ... şi pe Cuţovlahi". (Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*, II, Editura Scrisul românesc, Craiova, p. 194).

considerarea construcţiei ca o formulă indivizibilă nu ni se pare întemeiată. Sensul lexical precum şi insuficienţa sintactică a acestui verb (principalele considerente pentru care i se retrage predicativitatea) nu au valoare de argument, deoarece şi alte verbe care exprimă modalitatea *(se cuvine, se impune*, de pildă), se află în aceeaşi situaţie, fără ca nimeni să le fi contestat vreodată predicativitatea.

Cînd, în urma unei modificări de sens, raportul sintatictic slăbeşte, iar verbul nu mai realizează opoziţia de mod sau de timp, ca în contextul :

Trebuie să fie bolnav (=o fi bolnav) de n-a venit, formula poate fi interpretată ca un complex sintactic închis. Nu însă acesta este cazul pecare noi îl avem în vedere şi pe care pînă aici l-am descris.

Raportul dintre *trebuie* „e necesar", „e bine", „se impune" şi conjunctivul care corespunde unui nominativ este incontestabil, dar nu se confundă cu raportul exprimat de o judecată de predicaţie, deci cu raportul dintre un „obiect" şi activitatea, starea sau însuşirea sa (Eu scriu, tu lucrezi, el (ea, copilul etc.) se plimbă ; Eu sînt bolnav ; ei (ele. părinţii etc.) sînt sănătoşi), „obiect" exprimat uneori printr-un segment amplu, cu formă de propoziţie :

„*Cine-a făcut crîşma-n drum* / N-a făcut-o de nebun". (I. U. Jarnik şi A. Bîrseanu, *Doine şi strigături*, E.P.L., 1964, p. 226).

Judecăţile exprimate de frazele cu subiective al căror regent este *trebuie* „e necesar", „e bine", „se impune" sau unul din celelalte sinonime ale sale *(se cuvine, se cade)* exprimă judecăţi normative. Ele se referă la datoriile şi necesităţile din lume, sînt meditaţii asupra a ceea

---

[83] Cf. Iordan, *Gramatica limbii române*, Bucureşti, 1937, p. 255 ; Idem, *Limba română actuală*, p. 147 ; Idem, *LRC*, p. 423 ; Gh. Nedioglu, *Predicatul verbal*, în „LR", 1956, nr. 3 ; Valeria Guţu, *Semiauxiliarele de mod*, în SG I, 1956 ; P. Dumitraşcu, *În legătură cu predicatul multiplu şi cel complex*, în CL, 1964, nr. 1 ; Ştefan Hazy, *Predicate verbale compuse ?*, în CL, X 1965, nr. 2 ; C. Dimitriu, *Observaţii în legătură cu verbele semiauxiliare de aspect*, în LR, 1967, nr. 4. Pentru punctul de vedere opus vezi *Gramatica limbii române*, Editura Academiei R.S.R., ed. I şi a II-a, şi Gh. N. Dragomirescu, *Auxiliarele modale*, în LL, 7, Bucureşti, 1963.

ce trebuie (sau ar fi trebuit) făcut sau modificat în lumea constatărilor. În ele se vorbește, de obicei, despre acțiuni (=fapte) care nu sînt realizate și care trebuie să se realizeze în viitor, pentru care motiv se și exprimă la conjunctiv:

„Nu mă pot mărgini numai la o telegramă; *trebuie* și voi... *să-ți mulțumesc pentru articolul dumitale*". (I. L. Caragiale, *Opere*, VII, București, 1942, p. 493).

„*Trebuie numaidecît să-i dau o desmințire categorică*". (*Ibidem*, p. 429).

Cu astfel de verbe merg împreună numeroase construcții fixe[84] (alcătuite din persoana a III-a a verbului *a fi* plus un adverb, o locuțiune adverbială sau un substantiv) „prin care se exprimă o judecată asupra *facilității, necesității, oportunității* etc., de a se face cutare sau cutare acțiune"[85].

„*E foarte greu* să mă înțelegi". (Camil Petrescu, *Nuvele*, E.S.P.L.A., (1955), p 151).

„*Este* neapărat *necesar* să fii complex, să reprezinți prin valoarea ta un popor". (T. Arghezi, *Pagini din trecut*, E.S.P.L.A., (1955), p. 451—452).

„*Bine-ar fi*, Doamne iartă-mă, ca fețele bisericești să fie mai altfel". (Ion Creangă, *Opere*, E.S.P.L.A., (1953), p. 70).

Indiferent dacă admitem că expresii ca *a fi util* (inutil), *a fi necesar, a fi oportun* (inoportun), *a fi posibil* (imposibil), *a fi permis, a fi evident, a fi suficient* (insuficient), etc. etc. sînt predicate verbale sau sintagme predicative alcătuite din *a fi* + un nume predicativ, deci predicate nominale[86], toate aceste construcții fixe care introduc judecăți de valoare și fac aprecieri asupra caracterului necesar, util, oportun etc. al procesului, stării, însușirii etc. sînt, la nivelul sintagmei minime, impersonale.

---

[84] Analizate prin analogie cu verbele simple.

[85] O. Riemann, *Syntaxe latine*, ed. a VII-a, revăzută de A. Ernout, Paris, 1935, p. 338.

[86] După I. A. Candrea (vezi *Cours complet de grammaire roumaine*, ed. a III-a, București, cap. Conjugarea unipersonală) construcții ca: „e mai bine", „era cu putință", „ar fi de mirare" sînt echivalente cu verbe impersonale. Acest punct de vedere este împărtășit de Florica Dimitrescu în *Locuțiunile verbale*, București, 1958. Autorii primei ediții a *Gramaticii limbii române*, editată de Academia R.S.R., înscriu expresiile de tipul *e bine* la predicatul verbal, la fel procedează Dragomirescu în *Auxiliarele modale* (vezi p. 250, nota).

Criticînd interpretarea din prima ediție a gramaticii citate, Paula Diaconescu le declară în mod categoric predicate nominale (vezi *Rolul elementului verbal în componența predicatului nominal*, în SG II, 1957), poziție pe care se situează și G. Beldescu în *Contribuții la cunoașterea numelui predicativ*, București, 1957, ca și autorii celei de a doua ediții a *Gramaticii limbii române*, editată de Academia R.S.R. Dacă avem în vedere componentele acestor construcții fixe, numite tocmai de aceea expresii, precum și faptul că sînt apreciative, cea de a doua interpretare ni se pare mai potrivită.

*

În regenta subiectivelor conjuncționale funcționează ca predicat și unele forme impersonale ale verbelor personale. În cazul lor distingem mai multe situații.

Persona a III-a a verbelor *a zice*, *a spune*, de pildă, însoțită de pronumele *se* are valoarea unei persoane generale și nedeterminate [87]:

„*Se zice* că acest curios monument a fost înălțat mai întîi". (A. I. Odobescu, *Opere*, II, E.S.P.L.A., (1955), p. 308).

„*Se zice* că-i învățat". (Mihail Sadoveanu, *Opere*, 8, E.S.P.L.A., (1953), p. 588).

„*Se spune* că tinerețea e timpul în care admirăm și ne umilim". (Mihai Ralea, *Scrieri din trecut*, III, E.S.P.L.A., (1958), p. 282).

Existența unor construcții sinonime semantic cu *on* și *man* în franceză, respectiv în germană, limbi în care pronumele nedefinit îndeplinește funcția de subiect (după construcțiile respective urmînd o subordonată completivă) a condus uneori la concluzia că și în limba română subiectul formelor *se zice*, *se spune* este *lumea* „sau un subiect nedefinit, în orice caz cu totul altul decît ceea ce exprimă propoziția" [88] care urmează, apreciată în consecință tot ca o completivă.

„De ce, de pildă, într-o frază ca *el nu știe ce s-ar fi întîmplat* propoziția *ce s-ar fi întîmplat* să fie o completivă, iar în cazul cînd predicatul regentei are forma impersonală *se știe* să fie subiectivă?" [89].

Pentru verbele personale vezi G. Ivănescu, *Nume și verb* în *Omagiu Rosetti*. După G. Ivănescu între verbele de stare: *bolesc*, *domnesc* și sintagme ca: *sînt profesor*, *sînt sănătos* există doar o deosebire de ordin formal: „la primele starea se exprimă sintetic, la cele din urmă analitic. Concludem că așa-zisul nume predicativ nu e nume, ci o parte din verbul de stare exprimat analitic". (p. 425). Totuși verbul de stare prezintă starea ca proces, în mod dinamic, pe cînd *a fi* + nume prezintă starea descriptiv, static.

[87] *Se spune*, *se zice* exprimă opinia colectivă. Vorbitorul nu cunoaște persoana (subiectul) care a făcut afirmația sau pur și simplu nu-l interesează.

Pentru situația din latină și din limbile romanice vezi Edouard Bourciez, *Éléments de linguistique romane*, Paris, 1910, p. 379, 462 și 522; Riemann. *op. cit.*, p. 323. Pentru limba română, Iordan, *Introducere*, p. 589; Florența Sădeanu, *Paralele româno-spaniole în sintaxa verbului*, în SCL, XVII 1967, nr. 2, și Liliana Ionescu, *Generarea construcțiilor cu subiect nedeterminat*, în SCL, XVII 1967, nr. 4.

[88] D. D. Drașoveanu, recenzie a *Gramaticii limbii române*, vol. al II-lea, *Sintaxa*, București, Editura Academiei R.S.R., 1954 ,în SCL, VII, 1956, nr. 1—2, p. 127.

[89] *Ibidem*. Gh. Poalelungi, desi admite că după astfel de predicate *(se spune, se zice, se crede, se scrie* + că) urmează o subiectivă, consideră totuși că subiectul lor nu este exprimat. (Vezi Gh. Poalelungi, *Despre propozițiile impersonale în limba română*, în Materiale ale sesiunii științifice a Institutului pedagogic București pe anul 1956, București, 1957). Împotriva punctului său de vedere se declară M. Avram, în *Clasificarea propozițiilor după structură*, în „Culegere de studii", Institutul pedagogic de limbă și literatură rusă „Maxim Gorki", București, 1962, p. 28, nr. 1. Poalelungi face această aifrmație, pentru că are în vedere subiectul verbului *spune, zice, crede, scrie*; el se situează deci pe un punct de vedere ontologic și al conținutului și nu ia în considerare forma, care nu poate fi neglijată. *Se spune, se zice, se crede, se scrie* sînt persoanele prin conținut, nu și ca formă. Să se vadă pentru această

Interpretarea construcţiilor *lumea zice (ştie) că...*, *se zice (se ştie) că...* în acelaşi fel, deci în regentă + completivă, este contestabilă pentru două motive: folosite cu pronumele *se*, formele de persoana a III-a a verbelor *a zice*, *a spune* încetează de a mai fi tranzitive şi întrucît în astfel de construcţii ele refuză prezenţa unui subiect „personal" [90], dar admit, în schimb, un complement de agent (autorul real al acţiunii) [91], este clar că aceste construcţii *impersonale ca formă* au şi sens pasiv. Pronumele *se* are, în asemenea cazuri, funcţia „desinenţei *-itur* din corespondentul latin *dicitur*" [92], sensul construcţiilor *se spune*, *se zice*, cu care merg împreună *se admite*, *se presupune*, *se cunoaşte*, *se înţelege*, *se arată*, fiind sinonim cu *este zis (spus, admis, presupus, cunoscut, înţeles, arătat)*:

„*Se ştie* că peştii au ochii pe cap lateral". (E. A. Pora, *Cinci luni în Oceanul Indian*, Editura ştiinţifică, 1966, p. 105).

„*Cunoaşte-se* că au fost neaşezaţi". (Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, E.S.P.L.A., (1955), p. 66).

„*Se arată* prin document că... au fugit din sat trei locuitori". (Gh. Ghibănescu, *Din traista cu vorbe*, Iaşi, 1906, p. 249).

„Iar din aceste poncturi lămurit *se înţelege* că acea învoială nu este făcută în vremea veleatului lui". *(Ibidem*, p. 297).

Situaţia din limba română nu se prezintă, prin urmare, la fel ca în franceză sau germană, ci întocmai ca în latină. „Cînd este vorba de a reda cu ajutorul verbelor *dicere*, *credere* etc., ideea *on dit que...*, *on croit que...*, *on sait que* etc., construcţia *logică* este că infinitivul însoţit de acuzativul său subiect devine subiectul verbului principal şi că acesta trebuie să fie pus la persoana a III-a a singularului („Dicitur Gallos în Italiam transisse")" [93].

În română, acţiunea din secvenţă este prezentată de vorbitor ca *un fapt* ştiut, cunoscut etc., aşadar în cadrul acestui raport secvenţa,

---

chestiune dsicuţia care va urma cît, şi mai ales, tabelul sinoptic de la p. 72—73, în care facem o clasificare a verbelor după particularităţile lor morfo-sintactice.

La Fedoruk, *op. cit.*, p. 103, întîlnim ideea că „propoziţiile nedeterminat personale şi generalizat personale reprezintă un fel de treaptă de tranziţie înspre pierderea şi atenuarea «persoanei», dar nu-i mai puţin adevărat că ele nu pot fi încă numite impersonale, deşi ambele tipuri de propoziţie sînt fără subiect".

[90] Introducerea acestuia se poate face numai cu sacrificarea, deci modificarea expresiei, dar, în acest caz, vom analiza o altă construcţie: *Lumea* (cineva) *zice (spune, crede)* că... Sinonime din punct de vedere semantic, enunţurile *Lumea zice că...*, *se zice că...* nu sînt sintactic echivalente. Pronumele *se* are, în astfel de situaţii, sensul unui subiect personal nedefinit, ocupă poziţia acestuia, dar nu are marca formală de caz a subiectului.

[91] Se zice *de către oameni (cineva, unii sau alţii)* că... Cînd complementul de agent nu apare în planul expresiei, el este implicat de forma verbală ca în cazul oricărui verb aflat la diateza pasivă.

[92] Puşcariu, *op. cit.*, p. 41.

[93] Riemann, *op. cit.*, p. 323.

despre care se afirmă sau se neagă ceva prin predicatul regent, îndeplinește funcția unui subiect și nu a unui complement.

Singura asemănare pe care o putem stabili între subiectivele conjuncționale și completive este una de topică, de construcție, subiectivele în discuție ocupă locul specific al obiectului gramatical, și nu pe cel convențional al subiectului [94]. Termenul *completiv, subordonată completivă*, ar putea fi folosit cel mult în sens larg, în baza faptului că orice cuvînt care completează un gol este un complement [95]. „În toate situațiile în care subordonata este indispensabilă pentru înțelegerea completă a unei propoziții am putea-o numi subordonată completivă recurgînd la acel termen de completiv care este deja foarte uzitat în acest sens. Propoziția subiect, apoziție, termen predicativ, complement direct, subiect al impersonalului și toate relativele determinative ar fi deci completive" [96]. Întrucît însă în gramatica noastră, termenul completiv s-a impus pentru subordonatele cu funcție de obiect gramatical, pentru evitarea echivocului vom denumi subordonatele după funcția pe care o îndeplinesc în frază : *subiective, obiective directe sau indirecte* etc.

Alteori forma impersonală a unui verb personal precedată de pronumele *se* nu are sens pasiv, ca *se zice* și celelalte forme verbale discutate mai înainte. Acesta este, de pildă, cazul formelor impersonale : *se face, se poate, se pare :* [97]

„*Se făcea* că la o curte veche... cei trei Crai... slujeau pentru cea din urmă oară vecernia". (Matei I. Caragiale, *Opere*, București, 1936, p. 186).

„*Nu se poate* să cază într-astfel Mihnea !". (A. I. Odobescu, *op. cit.*, I, p. 115).

„*Se pare* că în asemenea zile singuri inșii cu chica soioasă și barba încîlcită au dreptul să se deghizeze". (T. Arghezi, *Pagini din trecut*, p. 14).

---

[94] Inversiunea, posibilă, reprezintă, ca orice inversiune, un mod de relieface : „*Ca să-ți semnalez articole* care vor apărea de acuma, nu e greu". *(Scrisori către Ibrăileanu*, (București), 1966, p. 205).

[95] Părerea că și subiectul este un complement, „un complement ca și altul", se întîlnește atît la unii lingviști români (Cf. Pușcariu, *op. cit.*, p. 156), cît și străini (Cf. Tesnière, *op. cit.*, p. 109 și 547). Pentru punctul de vedere opus vezi M. Regula, *Les formes du sujet et du prédicat*, în *Omagiu Iordan*, și G. Ivănescu, *Gramatica și logica*, II, *Structura gîndirii ca factor primar al structurii sintactice a limbii*, în AUT, II, 1964, p. 197.

[96] Albert Sechehaye, *Essai sur la structure logique de la phrase*, Paris, 1950, p. 184.

[97] Autorii ediției a II-a a *Garamticii limbii române*, editată de Academia R.S.R., (vezi vol. I, p. 244) le-au încadrat necorespunzător, de altfel ca și forma impersonală *era*. din formula indivizibilă *era să cad*, alături de *se zice*, la pasivul reflexiv.

Intervine şi în acest caz pierderea tranzitivităţii, ca urmare a schimbării sensului formei reflexive[98], iar predicatul regent afirmă şi de data aceasta ceva despre secvenţa introdusă prin *că* sau *să*.

Ultimul verb, de obicei în funcţie de copulă faţă de un subiect exprimat sau subînţeles („Cel de-al doilea *părea* să fi fost un ins slab". Camil Petrescu, *Nuvele*, p. 19; „*Părea*, altfel, un timid". *Ibidem*, p. 23), folosit impersonal, devine predicativ:

„*Pare* că şi trunchii vecinici poartă suflete sub coajă". (Eminescu, *Opere*, I, p. 185).

„*Se pare* cum că-i altă toamnă..." *(Ibidem*, p. 204).

Rupînd legătura cu membrii paradigmei lor, unele forme personale, folosite sintactic ca impersonale, îşi menţin forma activă:

„Ghimpii multor caractere sînt ca ai trandafirilor. *Face* să sîngeri o clipă pentru ele". (Nicolae Iorga, *Cugetări*, Editura tineretului, p. 25).

„*Ajunge* dacă un astfel de «tip»... este explicabil din punct de vedere latinesc". (Sextil Puşcariu, *Călare pe două veacuri*, E.P.L., 1968, p. 165).

„...dar, de respectul opiniei publice, să nesocoteşti pe un confrate bătrîn- *iar nu merge*". (I. L. Caragiale, *Opere*, VII, p. 426).

„E obicei ca toţi trecătorii să-şi lese numele lor săpat în vreun colţ al sf. locaş; de aici *urmează* că toate scîndurile balcoanelor sînt încrestate cu nume din toată lumea". (C. Hogaş, *Opere*, E. S.P.L.A., (1956), p. 94).

Şi în astfel de situaţii sensul lexical al verbului se modifică. *Face* (să...) = *Merită* (să...):

Face [=merită] să te sacrifici pentru asta.

Cînd verbul din secundară e la pasiv, *a merita* nu poate fi folosit decît ca verb personal:

Merită să fie pedepsit = *El merită* să fie pedepsit.

În conjugarea conjunctivului, *a merita* se schimbă în asemenea cazuri după persoană: *merit* să fiu pedepsit, *meriţi* să fii pedepsit, *merită* să fie pedepsit etc.

Ajunge (dacă...) = *e suficient* (dacă...); (nu) *merge* (să...) = *(nu) se poate* (să...); nu *strică* (n-ar *strica*) (să...) = nu-i *rău* (n-ar fi rău) (să...).

Printre verbele care funcţionează ca predicat în regenta subiectivei conjuncţionale se înscriu şi verbele *a plăcea*, *a durea*, exprimînd

---

[98] *Se făcea* = parcă: „*Se făcea* că el era într-o grădină frumoasă..." *(Din folclorul nostru*, Bucureşti, 1953, p. 65). Sens adverbial are, în asemenea situaţii, şi persoana a III-a a verbului *a vedea*:

„*Se vede* [= probabil] că străvechii locuitori ai mocirlelor de pe malul Dîmboviţei... şi-au înălţat această necropolă, cu mîngîietoarea speranţă că..." (A. I. Odobescu, *op. cit.*, II, p. 97).

Se poate = e posibil.

fenomene sufletești[99]. Forma verbală este secondată, în cazul lor, de un obiect personal:

„Îmi plăcea s-o provoc și s-o necăjesc cu gallanteriile mele". (V. Voiculescu, *Povestiri*, II, E.P.L., 1966, p. 207).

„Îmi place să te văd în cuvenitul cadru". (Lucian Blaga, *Poezii*, E.P.L., 1968, p. 283).

„Ne doare c-a fost scris așa". (G. Coșbuc, *Poezii*, Ed. de stat, 1951, p. 236).

Referirea la un protagonist, la o persoană în acest caz se face[100], ca și la verbul personal, dar această persoană nu apare în propoziție ca subiect, ci este exprimată prin dativul sau acuzativul pronumelui personal. Prezența cazului oblic atestă persoana, dar, spre deosebire de verbele personale, în asemenea cazuri nu se realizează concordanța dintre persoana care desemnează vorbitorul, respectiv interlocutorul, non-conlocutorul, persoană simbolizată prin pronumele *eu, tu, el (ea), noi, voi, ei (ele)*, și desinența verbală. Comp.: *eu iubesc. tu iubești, el iubește* etc. cu *îmi (îți, îi, ne, vă, le) place* sau *eu sufăr, tu suferi, el suferе* etc. cu *mă (te, îl* etc.) *doare*[101]. Din punct de vedere semantic, dativul, respectiv acuzativul pronumelui personal se apropie în astfel de construcții de subiect[102], dar cum aceste pronume nu sînt înzestrate cu caracteristica formală de caz a subiectului — nominativul —, ele sînt prin formă, nu însă și prin conținut, impersonale. În ceea ce privește originea acestor verbe n-am crede însă că amîndouă provin din verbe cu paradigmă completă, ca și *se zice, se spune, se poate, se făcea*, de pildă, așa cum rezultă din cele spuse de autorii *Gramaticii limbii române*, editată de Academia R.S.R.[103]. O astfel de afirmație este, credem, îndreptățită numai dacă privim lucrurile din punct de vedere istoric, nu însă și descriptiv. Ambele sînt de proveniență latină, derivă din *placeo*, respectiv din *doleo*, care sînt personale.

A plăcea cunoaște, într-adevăr, și flexiunea trimembră, eu *plac* tu *placi*, el *place* (cuiva) (cf. *i-am plăcut, i-ai plăcut, i-a plăcut)*. Verbul cere, deci, dativul și are, în acest caz, sensul pe care dicționarele

---

[99] *A durea* poate fi urmat de o propoziție numai dacă are sens figurat „a produce cuiva o suferință morală, a mîhni, a întrista".

[100] În exemplele citate e chiar vorbitorul cel care referă despre sentimentele sale.

[101] Cf. și Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 154.

[102] În analizele gramaticale se vorbește în astfel de situații, ca și în cea a locuțiunilor verbale de tipul: *mi-e foame, mi-e sete, mi-e frig*, de subiect logic, termen nu tocmai potrivit, deoarece subiectul logic este subiectul raționamentului și ca atare e bine să-i menținem semnificația pe care disciplina de bază i-a dat-o. Ceea ce se numește subiect logic aici este o realitate ontologică, un protagonist, o ființă care încearcă un sentiment, are o senzație etc.

[103] Cf. ed. a II-a, vol. I, p. 244 și vol. al II-lea, p. 268, § 762 b.

noastre de obicei nu-l consemnează [104] „a trezi simpatie", „a provoca plăcere". *A-i plăcea* „a simți simpatie pentru cineva, a avea înclinație pentru ceva; a-i conveni; a-i fi pe plac" se folosește exclusiv la persoana a III-a și este forma cea mai răspîndită a acestui verb. Cît privește verbul *a durea*, acesta, ca personal, a dispărut; doar în limbajul poetic verbul în discuție se întîlnește rar și la persoana a II-a [105]:

„Ne *dori* mai rău cu jalea ta". (Coșbuc, *op. cit.*, p. 236).

„Atîta ce-i? — Dar m-*ai durut*". (*Ibidem*, p. 96).

Ca regent al secvenței introduse prin *să* sau *că* ambele verbe nu au, din punct de vedere formal, subiect:

„*Îmi place* să te văd făptură clară". (Lucian Blaga, *Poezii*, p. 283).

M-ar durea să te știu plecat.

Într-un context ca următorul:

„Dacă voiți și vă place

Ca să vă răspundem cu pace,

O luați cu-ncetișorul". (Moses Gaster, *Chrestomație română*, II, Leipzig-București, p. 313),

propoziția introdusă prin *ca să* depinde atît de *voiți* cît și de *vă place*.

În raport cu primul regent, subordonata este o completivă, deoarece verbul are subiect și este tranzitiv; în raport cu al doilea, ea este subiectivă, pentru că verbul n-are subiect, este intranzitiv, dar afirmă ceva despre faptul exprimat prin această secvență.

Complementul verbului personal devine astfel subiectul verbului prin formă impersonal, acțiunea din secvență fiind prezentată de vorbitor ca un fapt preferat, în cazul lui *mă (te, îl* etc.) *doare*, ca un fapt care cauzează, provoacă sentimentul:

Mă doare că suferi atît. M-ar durea să te știu plecat.

Cu verbele care exprimă sentimentele fundamentale (de durere sau plăcere) merg împreună o serie de locuțiuni verbale ca: *a-i da* (cuiva) *mîna; a i se sui* (cuiva) *la cap; a-i veni* (cuiva) *la socoteală; a-i trece* (cuiva) *prin gînd* (sau *minte, cap); a-i face* (cuiva) *plăcere; a-i veni* (cuiva) *în* (sau *prin) minte* [106] etc., și ele numai prin formă impersonale, nu și prin conținut. Toate aceste locuțiuni pot fi folosite ca predicat în regenta propoziției subiective:

„Saşei *îi venea foarte greu* să-i zică". (Delavrancea, *Opere*, I, E.S.P.L.A., (1954), p. 193).

I s-a suit la cap că-i poet.

(Nu) *i-a trecut prin gînd* să te ajute.

---

[104] Cf. *Dicționarul limbii române literare contemporane*, București, 1955—1957 și *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958. August Scriban, *Dicționaru limbii românești*, Iași, 1939, în schimb, dă numai sensul „îs plăcut, cauzez plăcere".

[105] S-ar putea vorbi mai curînd de o tendință de folosire a verbului respectiv la toate persoanele decît invers.

[106] Vezi și Fl. Dimitrescu, *op. cit.*

Raportul dintre cele două unităţi sintactice şi funcţia îndeplinită de fiecare dintre ele în cadrul acestui raport fiind stabilite (propoziţia regentă nu are din punct de vedere formal subiect, ci este alcătuită numai din predicat, iar unitatea care o completează îndeplineşte în raport cu acesta funcţia de subiect), se pune întrebarea dacă prin conexiunile stabilite în frază propoziţia regentă mai poate fi considerată impersonală.

Fără îndoială că la nivelul global, deci la nivelul superior al raporturilor dintre propoziţii, unde regenta îşi rotunjeşte sensul [107] şi îşi organizează structura [108], termenul *impersonal* devine impropriu [109] pentru *propoziţiile* aici analizate. Avînd subiectivă, deci o propoziţie care îndeplineşte funcţia de subiect gramatical, propoziţia regentă n-ar trebui oare considerată, ca orice propoziţie cu subiect determinat în nominativ, chiar „personală"? În cazul acesta ar trebui să nu ridicăm la rangul de propoziţie unitatea care urmează după zona de delimitare, deci după conjuncţia care marchează limita celei dintîi unităţi şi începutul celei de a doua. O astfel de opinie nu este însă străină cercetării lingvistice; ea se întîlneşte în literatura lingvistică străină, de pildă, la John Ries, Kalepky [110], H. Paul, A. Norreen, Ed. Wechsler [111] şi e împărtăşită la noi de G. Ivănescu [112]. După lingvistul român, „segmentele de vorbire considerate de gramatica tradiţională propoziţii secundare *nu sînt propoziţii*, pentru că sînt în contradicţie cu definiţia propoziţiei... Nu este... potrivit ca tocmai aşa-zisele propoziţii secundare să fie numite propoziţii, din moment ce ele nu sînt decît părţi de propoziţie" [113]. (S. N. Ecat. T.). Pentru a le distinge totuşi de ceea ce gramatica numeşte subiect, atribut, complement, G. Ivănescu propune ca aceste segmente, care au în structura lor un verb finit şi sînt introduse printr-un pronume relativ sau printr-o conjuncţie, să fie numite „subiect, atribut sau predicat pronominal-verbal sau complement conjuncţional-verbal" [114]. Considerarea subordonatelor ca non-propoziţii conduce însă, pe de o parte, la concluzia inadmisibilă a existenţei unei propoziţii cu mai multe verbe la un mod personal [115], deci cu mai multe predicate,

---

[107] Ea exprimă o unitate finită de gîndire numai cu concursul subiectivei.

[108] Pe planul frazei are structură bimembră.

[109] Cf. Iordan, *LRC*, p. 422.

[110] După Knud Togeby, *Structure immanente de la langue française*, Paris, 1965, p. 79.

[111] După G. Ivănescu, *Gramatica şi logica*, II, p. 205.

[112] În *Gramatica şi logica* II.

[113] *Ibidem*, p. 205.

[114] *Ibidem*, p. 206.

[115] Fac excepţie predicatele complexe de tipul:

„Mazzini *trebuie să fi trecut acolo*". (Ghica, *op. cit.*, II, p. 208).

„Curţile Burţului *trebuie să fie nişte curţi* mitologice". (S. Fl. Marian, *Descîntece poporane române*, Suceava, 1886, p. 83).

În astfel de situaţii între cele două forme verbale raportul e anulat, prin pierderea accentului sintactic, predicativ al primului verb, în urma unei modificări sub-

iar, pe de alta, (datorită concepției logice despre propoziție, considerată ca expresia unei gîndiri finite), la identificarea propoziției cu enunțul care „poate conține teoretic oricît de multe verba finita" [116].

Teoria propozițiilor insuficiente [117], pe care noi o împărtășim, ne demonstrează în mod convingător că o propoziție nu exprimă oricînd un tot de gîndire. Definiția propoziției ca „cea mai mică unitate a sintaxei care poate apărea de sine stătătoare și care comunică o judecată logică sau o idee cu caracter afectiv sau volițional" [118], ar trebui reformulată. Propoziția ar putea fi definită din punctul de vedere al formei și al conținutului ca unitate sintactică, alcătuită dintr-unul sau mai multe cuvinte însoțite de indici de predicație (verb la un mod personal sau intonație predicativă) prin care se comunică sau nu un tot de gîndire, după cum ea este suficientă sau insuficientă lexical ori gramatical.

Principiul corespondenței dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție, pe de altă parte, face clară ideea că propoziția și partea de propoziție sînt unități sintactice distincte. Corespunzînd unui nominativ, fără a fi ea însăși un nominativ, subiectiva este un substitut de nume, nu nume propriu-zis ; ea capătă doar „un soi de coloratură nominală, fiindcă funcția de subiect este funcția specifică a numelui" [119].

Pentru toate aceste considerente construcțiile cu subiective conjuncționale nu pot fi numite „personale", iar verbul-predicat trebuie apreciat după anumite caracteristici de ordin formal.

Prin analiza formală a verbului principal nu înțelegem analiza semnului lingvistic ca semn, numai în ceea ce are el material [120], ci analiza formei și a valorilor implicate de ea [121], valori cărora le corespunde în planul expresiei un semn, o formă, căci „nu numai așa-

---

stanțiale de sens. Cu sensul de aici *(a trebui*, exprimă în asemenea contexte posibilitatea), verbul își pierde proprietățile flexionare, căci în această formulă el se folosește doar la prezent, ca mai sus, sau, mai rar, la imperfect.

[116] Stati, *Teorie și metodă în sintaxă*, p. 156.

[117] Cf. Graur, *Pentru o sintaxă a propozițiilor principale* și *Gramtica limbii române*, Editura Academiei R.S.R. ed. a II-a, vol. II, p. 237—239.

[118] *Gramatica limbii române*, Editura Academiei R.S.R., ed. a II-a vol. II, p. 7. Pentru diferitele definiții date propoziției, cf. Knud Togeby, *op. cit.*, p. 79—80 ; Stati, *Contribuții la studiul definiției și clasificării propozițiilor*, în SCL, VI 1955, nr. 3—4 ; Idem, *Teorie și metodă în sintaxă*, cap. VI.

[119] Galichet, *Méthodologie*, p. 39. Această tentă este mai evidentă la subiectivele pronominale decît la cele conjuncționale, grație pronumelui introductiv, un relativ cu valoare de pronume nehotărît sau un nehotărît propriu-zis. Comp. în acest sens :

„*Cine nu suie dealul*, nu coboară coastele". (Iuliu Zanne, *Proverbele românilor*, I, București, 1895, p. 154), cu

S-ar cuveni *să plec*. Se pare *că bate*.

[120] Din acest punct de vedere avem a face cu un radical + un flexiv, o desinență de persoana a III-a.

[121] Să se vadă și discuția de la p. 59 a acestei lucrări.

numitele forme gramaticale sînt forme, ci și înțelesurile lor" [122]. Este vorba, cum am mai amintit, de înțelesurile categoriale și nu denotative, cu alte cuvinte de acele valori de conținut „cărora le corespund forme sintactice"; ne referim, deci, la particularitățile morfo-sintactice ale diferitelor clase de verbe.

În opoziție cu verbele personale — unitatea de referire — care cunosc flexiune după persoană și număr în raport cu ideea „eu", „tu", sau „el", „noi", „voi" sau „ei" (scriu, scrii, scrie etc.), verbe ca *a trebui, a se cuveni, a se cădea* [123], *a se întîmpla*, au o singură formă flexionară *(trebuie, se cuvine, se cade, se întîmplă)* așadar, în mod normal, nu pot implica relația cu „eu", „tu" sau „el". Din punct de vedere intern, aceste forme verbale ne dau informații doar cu privire la modul și timpul ideii exprimate de verb, ca și verbele din clasa *plouă*, nu însă și cu privire la cel care ar efectua-o, fapt reflectat în planul expresiei prin lipsa unui subiect în accepția semantică a termenului. Verbele în discuție sînt deci prin formă și prin conținut impersonale.

Termenul unipersonal prin formă, impersonal prin conținut, folosit de autorii *Gramaticii limbii române*, editată de Academie, atît pentru verbe ca *plouă* [124], *trebuie, se cuvine* [125], cît și pentru verbe și locuțiuni verbale ca *îmi (îți, îi* etc.) *șade bine, îmi (îți, îi* etc.) *era degrabă* [126], (trecute necorespunzător, alături de *așa-i*, printre expresii [127]), propunîndu-și să le denumească *simultan* după particularitățile de ordin flexionar [128] și după valorile implicate de flexiune, prezintă dezavantajul că înscriu în aceeași categorie verbe, locuțiuni verbale și expresii cu conținut diferit. *Trebuie, se cuvine, se cade, se întîmplă*, cu care merg împreună și verbele care, în urma ruperii legăturii cu membrii paradigmei lor, au dobîndit formă și sens impersonal *(se pare, se poate, se făcea* „parcă" etc.) [129] pot fi numite impersonale prin conținut, dar *îi era degrabă, îi șade bine*, nu.

---

[122] Gh. Ivănescu, *Curs de sintaxa limbii române*, ținut la Facultatea de litere și filozofie a Universității Cuza-Vodă, Iași, în anul universitar 1947—1948, p. 14. Regăsim aici celebra teorie a lui W. von Humboldt cu privire la „forma exterioară" („die äussere Sprachform") și „forma interioară" („die innere Sprachform").

[123] Acest verb este, la origine, o formă a verbului *a cădea*, dar cu noul său sens el este un alt cuvînt. Dicționarele noastre ar trebui să-i acorde un loc aparte, să nu-l discute deci sub verbul *a cădea*.

[124] Cf. ed. a II-a, vol. II. § 497 și 524.

[125] *Ibidem*, § *762 și 1001*.

[126] *Ibidem*.

[127] Expresiile impersonale *a fi posibil, a fi bine* etc. cu rol de predicat nominal *(e posibil* (să...) *e bine* (să...)) ca și predicatele nominale personale, *a fi bun, a fi ascultător* (sînt, ești, este etc. bun,-ă) sînt analizate, cum am amintit deja, prin analogie cu verbele simple.

[128] Din acest punct de vedere toate verbele cu un singur membru, deci și verbe ca *germinează, miaună* etc. sînt *unipersonale* și se opun tripersonalelor. Cînd ne ocupăm însă de sensul formelor flexionare, sens concretizat printr-o formă, dubla denumire nu e, după noi, justificată.

[129] În analiza unei stări de limbă nu originea interesează, ci valoarea sa,

Verbele, locuțiunile și expresiile care cer în mod necesar dativul sau acuzativul pronumelui personal : îmi (îți, îi etc.) *place* ; mă (te, îl etc.) *doare* ; îmi (îți, îi etc.) *trece prin gînd* ; mi (ți, i etc.) *-i dat (sortit, hărăzit)*, deși nu cunosc nici ele forme diferențiate după persoană [130], implică totuși ideea de „eu", „tu" și „el" [131]. Pronumele personale în dativ sau acuzativ îndeplinesc, în astfel de construcții, rolul desinențelor verbale din structura unui verb personal sinonim. Comp. : *îmi, îți, îi etc.* place cu iubesc, iubești, iubește etc. sau *mă, te, îl* etc. doare cu sufăr, suferi, sufere, etc. Persoana este deci indicată la nivelul pronumelui și nu al verbului. Cum, însă, sintactic pronumele care indică persoana nu au în astfel de construcții rol de subiect [132], ele sînt, ca formă, impersonale.

Sintetizînd datele analizate într-o schemă în care opunem impersonalele sinsemantice, insuficiente, celor autosemantice, suficiente, iar pe amîndouă, verbelor și locuțiunilor verbale personale, care funcționează ca predicat în propozițiile personale, situația se prezintă, după noi, în felul următor :

Personale — *Impersonale*

Autosemantice :
- învăț
- înveți
- învață [133] etc.
- am de gînd
- ai de gînd
- are de gînd etc.

Impersonale :

I *Impersonale prin conținut* :
- *plouă*
- *se înnoptează*
- *se desprimăvărează*
- *se face frig*

II *Impersonale ca formă* :
- *îmi (îți, îi* etc.) *pasă*
- *mi (ți, i* etc.) *s-a urît*

Sinsemantice — Verbe :

I *Imperosonale prin conținut* :

A Cu *formă* activă
- *trebuie* (să...)
- (nu) *importă* (că...)
- *face* (să...) [134] = „merită să..."
- *merită* (să...)
- *ajunge* (să...) = „e suficient să..."

[130] Ele au numai persoana a III-a.

[131] Exprimînd stări psihice, de ordin afectiv (îmi place ; mi-e lehamite), cognitiv : imaginativ (mi se năzărește) sau intelectual (mă contrariază), proprii ființei umane. e firesc ca toate aceste verbe să implice ideea de persoană.

[132] Numai semantic sînt echivalentul acestuia, deoarece indică o persoană în raport cu starea sau sentimentul ei. Să se vadă și cele spuse la p. 67.

[133] Cu ele merg împreună, în propoziție și în frază, unipersonale ca : *latră, curge.*

[134] Variantele unui invariant personal sînt grupate în acest tabel după valoare, fără să se mai indice originea, cum am anticipat.

Sinsemantice

(nu) merge (să...)—„(nu) se poate să...)
(nu) strică (să...)—„nu-i rău să..."
urmează (că...)—„rezultă că..."

Expresii:
e bine (să...)
e util (să...)
e necesar (să...) etc. etc.

Verbe:

B Cu *formă* reflexivă:
se cuvine (să...)
se întîmplă (să...)
se cade (să...)
se impune (să...)
se poate (să...)
se pare (că...)
se făcea (că...)—„parcă"
s-a nimerit (să...)—„s-a întîmplat să..."

II *Impersonale ca formă*

Verbe:

A Cu *formă* activă:
îmi (îți, îi etc.) *place (convine)* (să...; că să...; cum...)
îmi (îți, îi etc.) *pare* (că...)
mă (te, îl etc.) *doare* (că...; să...)
mă (te, îl etc.) *mîră (surprinde, uluiește, contrariază)* (că...)

Locuțiuni

îmi (îți, îi etc.) *vine în gînd* (să...)
îmi (îți, îi etc.) *trece prin gînd (minte)* (să...)
îmi (îți, îi etc.) *șade bine* (să...)
mi (ți, i etc.) *-i degrabă* (să...)
mi (ți, i etc.) *-e greu* (să...)

Expresii:
mi (ți, i etc.) *-l dat (sortit, hărăzit, ursit, menit)*[135] (să...)

Verbe:

B *Cu formă reflexivă și sens activ:*
mi (ți, i etc.) *se năzărește (se năluce ște)* (că...)

C *Cu formă reflexivă și sens pasiv:*
se spune (că...)
se știe (că...)
se admite (că...)
se crede (că...)
se presupune (că...)[136]

[135] Participii pasive, constituite ca formule fixe.

[136] Sinonimele lor pasive: *este presupus (admis, recunoscut,* etc.) (că...) ar trebui înscrise tot în categoria impersonalelor prin formă, deoarece implică valoarea persoană (protagonist), dar ea nu poate apărea în propoziție ca subiect, ci numai cu rol de complement de agent (este admis de specialiști că...).

În fața acestei tipologii variate de verbe, locuțiuni, expresii care funcționează în frază ca predicate, predicate propoziții, regente ale unei subiective, care este, în concluzie, dominanta care dă unitate acestei varietăți?

Din punct de vedere paradigmatic verbele și locuțiunile respective se definesc prin caracterul defectiv al flexiunii în raport cu categoriile de persoană și număr (au numai persoana a III-a), iar în plan sintagmatic, prin lipsa unui subiect în accepția semantică a termenului.

Impersonalele sinsemantice pot avea un subiect, obiect al acțiunii, și nu autor al ei, nedeterminat la nivelul „sintagmei interne", „implicite", dar determinabil în enunțul finit.

Prezența subiectivei ar impune modificarea terminologiei. Termenul *personal*, care ar putea părea indicat să denumească construcția globală — expresie a relației unui predicat + o propoziție cu rol de subiect —, nu poate fi acceptat, deoarece subiectiva nu face parte din aceeași unitate sintactică cu predicatul și nu e un nume asimilabil persoanei a III-a, cum am mai amintit. Termenul *unipersonal* convine tuturor verbelor cu flexiune monomembră, deci și verbelor care nu merg cu impersonalele, ci cu personalele. Pentru aceste considerente, în clasificarea efectuată anterior, am adoptat termenul *impersonal*, dar am considerat necesar să delimităm, pe de o parte, impersonalele autosemantice de cele sinsemantice [137], iar pe de alta, impersonalele prin conținut, de impersonalele ca formă.

Este totuși soluția de mai sus singura soluție posibilă? Din moment ce impersonalele sinsemantice realizează totuși raportul cu un subiect, indiferent de forma prin care este el exprimat [138], și de conținutul pe care îl exprimă (fie că este sau nu protagonist), pe cînd impersonalele autosemantice nu satisfac această relație, nu trebuie să concludem totuși că primele nu mai sînt impersonale? N-ar trebui ele scoase din rîndul acestora?

Dacă verbelor personale, verbe care implică la nivelul „sintagmei interne" raportul cu o persoană gramticală subiect, raportul cu un subiect în accepția semantică a termenului [139], le pot fi asimilate, într-o clasificare semantico-sintactică, dintre verbele cu flexiune monomembră, verbe ca *miaună, germinează*, rezultă că termenul *unipersonal* ar putea fi folosit pentru altă categorie de verbe. Termenul respectiv se poate

[137] Acestea, după Brugman, care vorbește, cum am mai spus, de impersonale libere și legate.

[138] El poate fi exprimat prin pronume, prin substantiv din categoria animatelor persoană sau non-persoană sau a inanimatelor, prin infinitiv, prin supin sau printr-o formă verbală finită legată de prima printr-o conjuncție.

[139] Formele *învăț, înveți, învață* ne spun că acțiunea este efectuată respectiv de vorbitor, persoana I (eu), sintactic vorbind subiect, de interlocutor, persoana a II-a (tu), sintactic subiect, în sfîrșit de un non-conlocutor, persoana a III-a *el, ea* (aceasta implicînd și substantivele, ca substitut al lor), sintactic subiect.

întrebuința, în mod convențional, pentru verbele, locuțiunile și expresiile care nu admit un subiect (o subiectivă) în poziția întîi (înaintea verbului), ca *scriu, scrii, scrie; miaună, latră, germinează* etc., dar admit un subiect (subiectivă) în poziția a doua (după verb). Verbele respective pot avea subiect (subiectivă) în poziția întîi, fără să fie vorba de o inversiune, numai dacă acesta (aceasta) este dedus(ă) dintr-o situație expusă anterior sau dacă anticipă o situație:

Asta nu se cuvine (nu se poate; nu-mi place, mă doare, mă interesează, nu se spune etc.).

Ceea ce-mi spui s-a întîmplat de mult.

Asta mă doare: *că minți.*

Asta ar fi bine: *să știi* unde a plecat.

Subiectul este, în asemenea cazuri, demonstrativul *asta* cu sens neutru sau substantivul *fapt, lucru* + demonstrativul *acesta*, cu care este echivalabilă și subiectiva de pe lîngă verbele, locuțiunile și expresiile în discuție. Exceptînd această situație, subiectul (subiectiva) este situat(ă) în urma verbului-predicat. Nu sacrificăm în felul acesta categoriile? Avînd în vedere că „valoarea invariantă a categoriei de persoană gramaticală în ansamblul ei constă în *capacitatea* formelor finite de a exprima referirea la subiect sau de a o lăsa neexprimată" [140], nu. Credem de aceea că dacă, din punctul de vedere al sintaxei părților de vorbire, al sensului formelor flexionare, clasificarea efectuată de noi anterior [141] este justificată, din punctul de vedere al posibilităților combinative, sintagmatice, al *necesității* de a realiza sau nu raportul cu un subiect sau cu o propoziție cu rol de subiect [142], verbele pot fi grupate în verbe care satisfac această relație și verbe care nu o satisfac. Cum, însă, cele dintîi realizează două tipuri distincte de construcții — ca reflex al caracteristicilor de ordin intern — și anume: cu subiect (subiectivă) înaintea (în stînga) verbului, cu subiect (subiectivă) după acesta (în dreapta lui), nu vom grupa în aceeași categorie și sub același nume verbele care cer subiect sau subiectivă, ci vom vorbi de personale (verbe cu golul din stînga ocupat de subiect sau de subiectivă) și de unipersonale (verbe cu golul din dreapta ocupat de subiect, dar mai ales de subiectivă), iar pe amîndouă le vom

---

[140] Isačenko, Бинарность, p. 46.

[141] Această clasificare își are punctul de plecare în clasificarea verbelor după felul subiectelor, schițată de acad. I. Iordan, în *LRC* (vezi p. 422) și în *Introducere* (vezi p. 591—592), căreia noi i-am adus completări nu numai în sensul sporirii inventarului de verbe, locuțiuni și expresii, ci și al delimitării unor noi subcategorii, cum se poate vedea în tabloul de la p. 72—73.

[142] O încercare de clasificare sintagmatică a fost făcută de V. Guțu-Romalo, în articolul *În problema clasificării verbelor. Încercare de clasificare sintagmatică*, în SCL, XIV 1963, nr. 1, dar autoarea are în vedere numai construcțiile cu nominativul. Nu știm, de pildă, cum ar numi verbul regent din contexte ca:

Ce semeni *germinează.*

S-a întîmplat să uit.

opune impersonalelor (verbe cu ambele goluri necomplinite de subiect sau de o propoziție cu rol de subiect) [143].

Nu e vorba, deci, de termeni noi (în această problemă nu putem lucra decît cu termenii polari *personal/impersonal*, termenul *unipersonal* putînd fi folosit convențional pentru categoriile de centru, categorii care prezintă caracteristici comune cu ambele tipuri, dar au și trăsături distinctive, proprii), ci de accepția pe care le-o dăm.

Schematic situația poate fi prezentată astfel:

Personale	*Unipersonale*	*Impersonale* [144]
scriu	trebuie	plouă
scrii	se cuvine	îmi pasă
scrie etc.	se cade	și cele asimilate lor:
am de gînd	se întîmplă	se întunecă
ai de gînd	importă	se călătorește
are de gînd etc.	mă doare	(bine, comod etc.)
și cele asimilate	e bine	
lor:	e util	
latră	și cele folosite astfel:	
miaună	se poate	
curge	se pare	
germinează etc.	face „merită" etc. [145]	

LA CATÉGORIE GRAMMATICALE DE „PERSONNE". PERSONNE VERBALE: PERSONNEL/IMPERSONNEL

RÉSUMÉ

Après une brève présentation historique du problème, l'auteur fait place à l'exposé de son propre point de vue concernant la personne verbale. Dans cette question, il n'adhère pas à la théorie qui conçoit la troisième personne en bloc comme une non-personne, comme impersonnelle, dépourvue de sens personnel — tant parce que les informations sémantico-syntaxiques procurées par cette forme verbale ne sont pas les mêmes pour toutes les classes de verbes — que (et surtout) parce que c'est seulement dans le cas d'un nombre très réduit de verbes que la troisième personne se trouve en dehors d'un rapport avec les deux premières. Des formes telles que: *intenționează, presupune, știe, crede, vrea, speră*, nous offrent, du point de vue déjà invoqué, d'autres données que: *trebuie, se întîmplă, se cuvine, se cade, se poate, se pare*, et ces formes-là s'associent en même temps, au point de vue paradigmatique, à la différence de ces dernières, aux premières deux personnes, parce qu'elles admettent un sujet „personnel", parce qu'elles sont personnelles.

[143] Inversiunile și cazurile speciale (de pildă situarea subiectului după predicat în propozițiile interogative și în enunțiativele exclamative la personale; situarea subiectului înaintea predicatului, cînd cel dintîi rezumă sau anticipă o situație, la unipersonale sau întrebuințările figurate ale impersonalelor) nu infirmă norma, ci, dimpotrivă, o întăresc.

[144] Cu cele două subdiviziuni stabilite: impersonale prin conținut/impersonale prin formă.

[145] Vezi impersonalele sinsemantice de la p. 72—73.

En prenant comme unité de référence les verbes personnels, on y délimite les autres classes verbales, la classe polaire des impersonnels, telle qu'elle est conçue par l'académicien Iorgu Iordan *(plouă, trebuie, îmi place. mă doare, îmi pasă)*, dont on accroît cependant l'inventaire et à laquelle on ajoute de nouvelles subdivisions : les impersonnels autosémantiques et synsémantiques, les impersonnels par le contenu et par la forme — la position médiane étant occupée par les unipersonnels.

Si dans la classification prenant pour base *la syntaxe des formes*, les impersonnels sont incompatibles avec un sujet „personnel", avec un sujet dans l'acception sémantique du terme, mais non cependant avec une unité qui remplit la fonction de sujet conçu comme objet de l'action (pas comme son protagoniste) — dans une classification basée sur *la syntaxe des fonctions*, les impersonnels se caractérisent négativement au point de vue de leurs relations avec le sujet gramatical.

En ce qui concerne les possibilités combinatoires, la capacité de satisfaire le rapport avec un sujet (catégorie syntaxique qui peut être exprimée non seulement par le pronom ou le substantif au nominatif, mais aussi par l'infinitif ou le supin) ou avec une proposition ayant un rôle correspondant au sujet, nous distinguons des verbes qui satisfont cette relation et d'autres qui ne la satisfont pas. Mais compte tenu du fait que les premiers réalisent deux types différents de constructions, ayant le sujet (la subjective) en première position, donc à la gauche du verbe, ou ayant le sujet (la subjective) en seconde position, à la droite du verbe, l'auteur considère comme nécessaire de délimiter au sein du premier groupe deux catégories :

1. les personnels proprement dits *(învăț, înveți, învață* etc.) et ceux qu'on leur assimile *(latră, se ouă, curge* etc.) ;

2. les unipersonnels *(trebuie, se cuvine, se întîmplă, mă doare* etc. et les verbes qu'on emploie comme tels *(face, se poate, îmi pare*, etc.).

A ces deux classes s'opposent les impersonnels proprement dits et ceux qui leur sont assimilés, fussent-ils impersonnels par le contenu (*plouă, se înnoptează*), ou bien par la forme *(îmi pasă, se doarme bine aici* etc.).

Ayant ses racines dans la première classification — car les valeurs fonctionnelles ne sont pas „absolument indépendantes des valeurs sémantiques" — la classification basée sur les possibilités combinatoires, sur la relation sujet-prédicat, est à préférer, car elle est plus simple et elle résout le problème de la structure monomembre des impersonnels.